

บทที่ 2

ปรัชญาการเมือง ตัวบท และการตีความ¹

แนวการศึกษาที่เรียกว่า ปรัชญาการเมือง (Political Philosophy)² สามารถวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบเพื่อนำมาอธิบายให้เข้าใจง่ายได้สองประการ (คือ ความรัก กับ ความรู้ หรือความรักในความรู้)

ประการแรกคือ ความรัก(philien, love) “ปรัชญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรัก เป็นความรักในความรู้”³ หรือเป็นความรักแบบ, มิตรภาพ(friendship)⁴ หรือ รักในการศึกษาหาความรู้ของแก่น หรือธรรมชาติอย่างแท้จริงของสรรพสิ่ง การศึกษาในทางปรัชญานั้นเป็นเรื่องยากจึงต้องใช้ความพากเพียร อุทิศหาพยายามอย่างสูง ดังนั้นการที่จะศึกษาในสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องมี พลัง, มีความต้องการ หรือ มีความรักในความรู้ เป็นแรงผลักดัน⁵ และ “ความรัก” นี้โลกตะวันตกถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับ

¹การศึกษาในแนว “ปรัชญาการเมือง” ได้เริ่มมีการเรียนการสอนเป็นลักษณะวิชาในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เมื่อประมาณ ค.ศ.1950 เป็นต้นมา เราสามารถแบ่งทัศนคติของนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ที่มีต่อ “ปรัชญาการเมือง” ได้เป็นสองกระแสแนวคิดคือ พวกแรกมองว่าปรัชญาการเมืองเป็นเรื่องเพ้อฝัน พิสูจน์และจับต้องไม่ได้ และพวกที่สองมองว่ามีความรู้ที่แท้จริงซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาทำให้พวกที่สองนี้มองเห็นความสำคัญของ “ปรัชญาการเมือง” กระแสนักคิดที่เชื่อในวิธีการหาความรู้แนวปรัชญาการเมืองนี้ใช้แนวการศึกษา “ตัวบท” อย่างละเอียดในการแสวงหาความรู้ในทางปรัชญา โดยการ “ตีความ” ตัวบท ดังนั้น “ปรัชญาการเมือง”, “ตัวบท” และ “การตีความ” จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด รายละเอียดโปรดดู สมบัติ จันทรวงศ์, เอกสารทางวิชาการหมายเลข 14 “ตัวบท (The text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง”, ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 1-23

² ปัจจุบันแนวการศึกษาความคิดทางการเมือง มีอยู่สามแนวหลักๆคือ 1 ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (History of Political Thought) 2. ปรัชญาการเมือง(Political Philosophy) และ 3. ทฤษฎีการเมือง(Political Theory) ดู ไชยันต์ ไชยพร ,เอกสารการบรรยายเรื่อง “ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ปรัชญาการเมือง และทฤษฎีการเมือง”, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 1-7

³ดูเนศ วงศ์ยานนาวา, “ความรัก/ความรู้/ความตาย: เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง”, วารสารสังคมศาสตร์ 30 (เมษายน 2540): 1.

⁴ความรักนั้น มีอยู่หลายแบบ เช่นความรักแห่งปัญญา , ความรักในความเป็นอมตะ ,ความรักในอภิมนุษย์ , ความรักที่แสวงหา หรือ ความรักในความรู้ คูเรื่องเดียวกัน, หน้า 1-25 .

⁵ดู ไชยันต์ ไชยพร, เอกสารการบรรยายเรื่อง “ปรัชญาการเมือง” ,ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 2.

มนุษย์ พลังของความรักนั้นทำให้โลกเคลื่อนตัว⁶ ประการที่สอง คือ ความรู้(sophia, wisdom) ความรู้ในที่นี่หมายถึง ภูมิปัญญา หรือ ทักษะอันทำให้เกิดปัญญาวิจารณ์ญาณการตัดสินใจที่ดีเพื่อมีจุดมุ่งหมายที่ใหญ่กว่าโดยมุ่งหวังที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความดีอันไม่เปลี่ยนแปลง หรือ ความดีอย่างแท้จริง

ดังนั้น ปรัชญาการเมือง คือการมุ่งแสวงหา ความรู้ หรือ การรักที่จะหาคำตอบของคำถามที่ไม่เปลี่ยนแปลง(philosophia perennis)⁷ ไปตามบริบท โดยเชื่อว่ามีคำตอบที่แท้จริง เชื่อว่ามีภูมิปัญญาที่แท้จริงที่ใช้ตอบปัญหาอมตะได้ทุกยุคสมัย และเชื่อในปัญญาของนักคิดที่เป็นอัจฉริยะบางท่านว่าค้นพบภูมิปัญญาที่แท้จริงไม่ตกภายใต้กาลเวลา และเมื่อปรัชญาการเมืองเชื่อว่ามีความรู้ที่แท้จริงอันไม่ขึ้นกับบริบท และ เชื่อในภูมิปัญญาของนักคิดที่ยิ่งใหญ่(the Great Tradition) การศึกษาในทางปรัชญาการเมือง จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับบริบท เท่าเท่ากับตัวบท(text) ของนักคิดนั้นๆ การศึกษาแนวนี้มุ่งหวังที่จะรู้, เข้าใจในสิ่งที่นักคิดนั้นรู้ ดังนั้นการศึกษาหาความรู้แนวปรัชญาการเมืองนี้ จึงสัมพันธ์กับการศึกษาตัวบท โดยการตีความตัวบท⁸

แนวการศึกษาโดยการให้ความสำคัญตัวบท (textual analysis) “ยอมรับว่า มีโอกาสที่งานเขียนสำคัญ ๆ ที่ปรัชญาเมธีเอกหลงเหลือไว้ให้เรานั้น อาจจะซ่อนความจริง หรือ สัจจะที่วาดด้วยถามพื้นฐานของมนุษย์อยู่ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นการยอมรับว่าปรัชญาเมธีนั้นรู้มากกว่าคน หรือกล่าวง่าย ๆ ว่า เราสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่สำคัญที่สุดจากงานเขียนเหล่านี้ได้”⁹ การตีความตัวบทที่นักคิดเหล่านั้นทิ้งไว้ให้อย่างละเอียดเป็นเรื่องยาก และ ไม่ใช่ทุกคนที่จะเข้าใจในปรัชญาการเมืองได้เนื่องจากผู้ที่เชื่อถือหรือยอมรับในความรู้ความสามารถของคนอื่นว่ามีมากกว่าคนนั้นมือน้อยมาก โดยเฉพาะยุคปัจจุบันที่

⁶ดู ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “ความรัก/ความรู้/ความตาย : เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง”, วารสารสังคมศาสตร์ 30 : 2 .

⁷คำถามอมตะ(philosophia perennis) เช่น ความดีคืออะไร? ธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร? หรือ ความยุติธรรมคืออะไร? เป็นต้น ปัญหาหรือคำถามเหล่านี้เป็นคำถามที่มนุษย์รัก หรือปรารถนาที่จะค้นหากันมาตั้งแต่อดีต เช่น ใน อุคมรัช ของเพลโต ก็เป็นการมุ่งตอบคำถามเรื่องความยุติธรรมคืออะไร? ตั้งแต่2500กว่าปีก่อน ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงหาคำตอบอย่างไม่จบสิ้น

⁸ดู ไชยันต์ ไชยพร ,เอกสารการบรรยายเรื่อง “ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ปรัชญาการเมือง และทฤษฎีการเมือง” .ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 1-7.

⁹โปรดดู สมบัติ จันทร์วงศ์, เอกสารทางวิชาการหมายเลข 14 “ตัวบท (The text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง. ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า23-25.

เชื่อในวิทยาศาสตร์ และยอมรับในความเท่าเทียมกัน ดังนั้นผู้ที่ให้ความสำคัญกับงานหลักกว่าเป็นตัวบทที่ยิ่งใหญ่และรักที่จะศึกษาอย่างละเอียดนั้นจึงมีอยู่น้อยมาก สรุปว่าการศึกษาค้นคว้าความรู้แนวปรัชญาการเมือง หรือ การศึกษาตัวบทอย่างละเอียด มีความสัมพันธ์ กับ การตีความ อย่างใกล้ชิด เนื่องจากการตีความตัวบทอย่างละเอียดตามแนวปรัชญานั้นต้องอาศัยความรัก(ในความรู้)เป็นอย่างมาก¹⁰ การรักที่จะตีความตัวบทหลักของนักคิดที่ยิ่งใหญ่ในอดีตอย่างละเอียดจะนำไปสู่ความรู้ที่แท้จริงที่ไม่เปลี่ยนแปลง และความรู้ที่เป็นอมตะดังกล่าวเท่านั้นจึงสามารถ ตอบคำถามอมตะ(*philosophia perennis*)ได้

การตีความตัวบท

การตีความ คือการที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจกับสิ่งต่างๆที่อยู่รอบๆตัว รวมทั้งทำความเข้าใจกับตัวเองด้วย (Know Thyself) มนุษย์พยายามหาความหมายของสรรพสิ่งรอบตัวอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตายไม่ว่ามนุษย์จะรู้ตัวหรือไม่ว่าเขากำลังตีความอยู่ เนื่องจากความอยากรู้อยากเห็นเป็นเรื่องใกล้ตัวมากที่สุดของมนุษย์จนบางทีเราลืมสังเกตว่าเรากำลังตีความอยู่ ธรรมชาติที่มนุษย์ยังคงมีความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติ การตีความก็ยังคงมีความจำเป็นกับมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว “มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถตีความได้”(self-interpreting animal) มนุษย์มีธรรมชาติที่จะสงสัยใคร่รู้ และมักจะตั้งคำถามว่า “นั่นอะไร” และพยายามให้คำตอบกับคำถามต่างๆจากสรรพสิ่งรอบตัว กล่าวได้ว่ามนุษย์นั้นมีความคิดเชิงสร้างสรรค์(poetic = creative, produce) ซึ่งแสดงถึงช่องว่างของสิ่งกับการรับรู้-ความเข้าใจของเรา ความไม่กลมกลืนกันระหว่างตัวเรากับสรรพสิ่งต่างๆ¹¹

การตีความเป็นกิจกรรมของมนุษย์เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นในความจริง การตีความเกิดขึ้นเมื่อผู้ตีความเกิดความอยากรู้อยากเห็นหรือสงสัยต่อสรรพสิ่ง มนุษย์จึงต้องตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นในความจริง โดยการตีความ และการที่ผู้ตีความเกิดความสงสัยใฝ่รู้ในสิ่งต่างๆนั้นเริ่มมาจากการที่มนุษย์ได้รับรู้กับ

¹⁰ การศึกษาปรัชญาการเมือง และ การตีความตัวบทนั้นเป็นเรื่องยากในหลายประการ เช่น ผู้ศึกษาอาจไม่ได้มีเวลามากนักกับการต้องอ่านตัวบทหลักอย่างละเอียด, เกิดตำราประเภทตีความขึ้นมากมายที่ช่วยประหยัดเวลาในการศึกษาตัวบทด้วยตัวเองซึ่งอาจบิดเบือนไม่ได้ให้อะไรใหม่นอกจากสรุปประวัติส่วนตัวนักคิด, ฯลฯ ดังนั้นการตีความตัวบทจึงต้องอาศัยความอยากรู้อยากเห็นเป็นแรงผลักดัน ดู สมบัติ จันทรวงศ์, เอกสารทางวิชาการหมายเลข 14 “ตัวบท (The text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง, ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 21-22.

¹¹ ดู ไชยันต์ ไชยพร, “Hermeneutic: ศาสตร์แห่งการตีความ”, *อักษรศาสตร์* 26(มกราคม-มิถุนายน 2537) :17.

สิ่งต่างๆผ่านทางประสาทสัมผัสของมนุษย์ในระยะห่างที่พอดีกับสิ่งที่ถูกตีความ เช่น เมื่อเรามองเห็นสิ่งต่างๆหรือวัตถุใดใดทำให้เกิดความสงสัยว่า “นั่นอะไร” ความอยากรู้ที่เกิดจากสายตานั้นจึงมีจุดตกที่ชัดเจน หรือมีเป้าหมายที่แน่นอน ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป เมื่อสายตาไปพบกับวัตถุที่ทำให้เกิดความสงสัย การตีความก็มักจะเกิดขึ้น¹² แม้ในขณะที่เราไม่สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆได้อย่างชัดเจนการตีความก็ยังเกิดขึ้นได้เช่นกัน เช่น เมื่อเรามองเห็นได้ไม่ชัดเจนในสิ่งที่อยู่ใกล้กลับตาทำให้เราต้องตีความไปว่าสิ่งที่เห็นนั้นอย่างเลื่อนกลางนั้นคืออะไร เช่น ผู้คนกำลังทำอะไรอยู่ที่ภูเขาฟากนั้น? เมื่อผู้ตีความมองงานศิลปะ ความรักในความรู้ของมนุษย์ทำให้มนุษย์ตีความอยู่ตลอดเวลาแม้ในขณะที่มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นภาพที่ชัดเจนได้ซึ่งบางครั้งมนุษย์เราก็มักแก้ปัญหาโดยการปรับระดับสายตาให้พอเหมาะพอดี กับวัตถุนั้นๆโดยการเดินเข้าไปดูใกล้ๆ หรือ บางทีก็ไม่ปรับระยะห่างนั้นๆหากแต่ตีความสิ่งนั้นๆทั้งๆที่เลื่อนกลาง เช่น ในงานศิลปะ ภาพที่เข้าใจไม่ได้มักถูกตีความว่าเป็นภาพอะไรทั้งที่มองไม่ชัด หรือ เด็กมองก่อนเขมแล้วคิดว่าเป็นภาพอะไร? นอกสายตาแล้วประสาทสัมผัสอื่นก็มีความสำคัญในการตีความเช่นกันไม่ว่าจะเป็นการฟัง, การสัมผัส, การชิมอาหาร เป็นต้น เช่นการฟัง การดม การสัมผัสแล้วตีความว่าสิ่งนั้นๆคืออะไร?

ประสาทสัมผัสของมนุษย์ยังมีความสำคัญเนื่องจากก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ถูกตีความกับผู้ตีความเพราะเป็นการไปดึงเอาวัตถุหรือสิ่งที่จะถูกตีความไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกลมากระทบหรือมาพบกับผู้ตีความในระดับที่ใกล้ชิดหรือชัดเจนเพียงพอที่จะกระตุ้นเกิดความสงสัย และความสงสัยนั้นนำไปสู่การตีความ แต่การตีความนั้นจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้ตีความมีความเข้าใจในสิ่งที่ถูกตีความผ่านความทรงจำหรือมีประสบการณ์ร่วมกับวัตถุ เช่น บางคนกลัวสุนัขมากเพราะเคยโดนสุนัขกัดตอนเด็กๆพอเห็นสุนัขทุกทีก็เกิดความกลัวเพราะตีความจากความทรงจำวัยเด็ก เราเรียกสภาพจิตในที่มีประสบการณ์มาแล้วในระดับหนึ่งและมีอิทธิพลต่อการรับรู้ตีความครั้งต่อไปว่า “พื้นฐานจิตใจ” (presupposition) และสิ่งที่ก่อให้เกิดพื้นฐานจิตใจก็คือ “บริบท” (เวลา และ สถานที่) นักคิดทฤษฎีการกล่อมเกลากลางการเมืองเชื่อว่าความทรงจำในอดีต(บริบทในอดีต)ก่อให้เกิดพฤติกรรมในปัจจุบันดังนั้นบริบท กับ พื้นฐานจิตใจ จึงมีความสำคัญกับการตีความ เพราะคนเรารับรู้ได้ต่างกันดังนั้นการตีความจึงเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลอันขึ้นอยู่กับ ผู้ตีความ, บริบทของผู้ตีความ และ บริบทของสิ่งที่ถูกตีความ¹³

¹² ดู ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “ความรัก/ความรู้/ความตาย : เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง”, วารสารสังคมศาสตร์ 30 : 19 .

¹³ ดู ไชยันต์ ไชยพร, “Hermeneutic: ศาสตร์แห่งการตีความ”, อักษรศาสตร์ 26 :18-19.

ในแง่การตีความจึงมีลักษณะที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับกระบวนการสื่อสารเมื่อมองว่าผู้ตีความเป็นเสมือนผู้รับสารและมองว่าสิ่งที่ถูกตีความต่างๆ เช่น ตัวบทหลักของนักคิดต่างเป็นเสมือนผู้ส่งสาร การรับและการส่งสารก่อให้เกิดการตีความขึ้นต่อเนื่องตลอดเวลา เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า การตีความ กับ กระบวนการสื่อสาร¹⁴ เป็นเรื่องเดียวกัน

กระบวนการสื่อสาร

เท่าที่ผ่านมา มีนักคิดจำนวนมากที่ได้พยายามอธิบายกระบวนการสื่อสารของมนุษย์โดยแบบจำลองกระบวนการสื่อสารในระดับต่างๆ ไปจนแบบจำลองกระบวนการสื่อสารที่ซับซ้อน เช่น นักคิดทางการเมืองในสมัยกรีกโบราณ อริสโตเติลได้วิเคราะห์กระบวนการสื่อสารว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ คำนี้นี้ ผู้พูด (speaker, sender, source), คำพูด (speech, messages) และผู้ฟัง (audience, receiver, addressee) ซึ่งแบบจำลองของอริสโตเติล (The Aristotelian Model) เป็นแบบจำลองที่เข้าใจได้ง่ายและไม่ซับซ้อนดังนี้

ผู้พูด → คำพูด → ผู้ฟัง¹⁵

ต่อมาเมื่อปี ค.ศ.1960 เดวิด เค เบร์โล (David K. Berlo) ได้กล่าวถึงกระบวนการสื่อสารไว้ในหนังสือ The Process of Communication ซึ่งแบบจำลองนี้ได้รับความนิยมอย่างมากเนื่องจากเป็นแบบจำลองที่เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อนมากนัก และแยกแยะองค์ประกอบของการสื่อสารได้ชัดเจน เราเรียกแบบจำลองนี้ว่า SMCR Model (The Berlo Model) ซึ่ง SMCR มาจากชื่อย่อขององค์ประกอบของการสื่อสารทั้งสี่ คือ Source, Message, Channel and Receiver ในแง่กระบวนการสื่อสารเริ่มต้นจาก ผู้ส่งสาร (Source) ได้ทำการส่งสาร (Message) ผ่านช่องทางการสื่อสาร (Channel) ไปยังผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งผู้รับ

¹⁴แนวคิดเรื่องการสื่อสารเป็นกระบวนการ (The Concept of Process) มองว่าการสื่อสารนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังที่ เฮอราคลิตัส (Heraclitus) กล่าวว่า “เราไม่สามารถเหยียบแม่น้ำเดิมได้ในครั้งที่สอง” การสื่อสารเองก็เปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหว (dynamic) ดำเนินต่อไป (on-going) เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (ever-changing) ต่อเนื่องในแง่การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการ

¹⁵W. Rhys Roberts, “Rhetorica,” *The Works of Aristotle* 11 (London: Oxford University Press, 1946) p.14. อ้างถึงใน ปรมะ สตะเวทิน, *หลักนิเทศศาสตร์* (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2538) หน้า 45

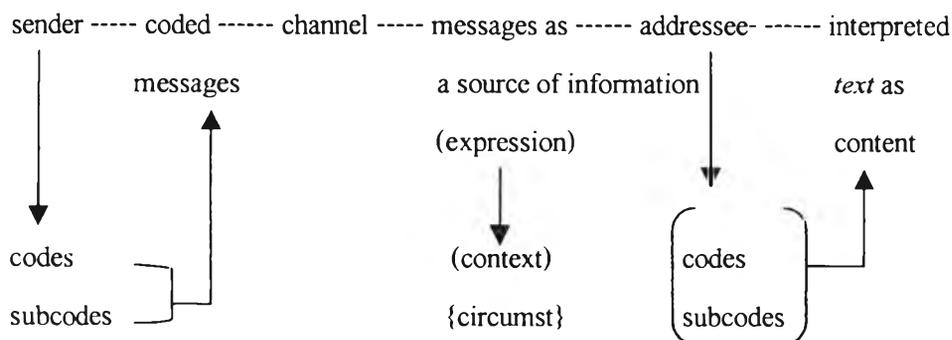
สารนั้นเมื่อรับสารแล้วก็จะทำการตีความและมีผลตอบกลับ(feed back) ไปยังผู้ส่งสารซึ่งก็ถือว่าผู้รับสารก็ได้กลายเป็นผู้ส่งสารเช่นกัน

จาก SMCR Model¹⁶ การตีความจึงเกิดขึ้นเมื่อผู้ตีความ(ผู้รับสาร)ได้รับสาร(ข้อความ, คำพูด, ฯลฯ)ผ่านทางสื่อหรือช่องทางการรับสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สายตา หู ฯลฯจากผู้ส่งสาร(นักคิด, นักเขียน คำพูด, ผู้พูด ฯลฯ) ผู้รับสารก็จะทำการตีความสารที่ได้รับเพื่อตอบสนองความอยากรู้ในความจริง โดยเบอร์โลเห็นว่าผู้รับสารจำเป็นจะต้องมีปัจจัยต่างๆ คือ ทักษะคิด, ทักษะความชำนาญ, ความรู้, วัฒนธรรม และ ระบบสังคม แต่สำหรับการตีความนั้น นอกจากปัจจัยดังกล่าวที่เบอร์โลกล่าวไว้ข้างต้น ผู้ตีความ (ซึ่งอาจเป็นทั้งผู้ส่ง และผู้รับสารในเวลาเดียวกัน)ยังจำเป็นจะต้องมี ประสบการณ์ , ความทรงจำ ,สภาวะแวดล้อมร่วม(บริบท) กับ พื้นฐานจิตใจ และ ความเข้าใจในภาษา ในการตีความด้วย¹⁷

ต่อมา Umberto Eco ได้อธิบายกระบวนการสื่อสารไว้ในหนังสือ A Theory of Semiotics โดยเขาได้ให้ความสำคัญกับการ เข้ารหัส และ ถอดรหัส ไว้ในตัวอย่างการสื่อสารของเขา ดังนี้

¹⁶David K. Berlo, *The Process of Communication* (Newyork: Holt, Einchart and Winston, 1960) หน้า 30-72 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, *หลักนิเทศศาสตร์*, หน้า 53 .

¹⁷แนวคิดทางการสื่อสาร เชื่อว่าการรับรู้ของมนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงประสบการณ์ คำนิยาม หรือบริบทไปได้ เช่น เบอร์โล, ชแรมม์, โรเจอร์ ต่างก็เชื่อในประสบการณ์, ความร่วมกันในความหมาย (commonness, Homophily, experience, common meaning) ในการมองโลกหรือการรับรู้ของมนุษย์เรามองจากสายตาเราเป็นหลักนั้นหมายความว่าเรามองจากประสบการณ์ สิ่งที่เห็นก็ไม่ไกลกว่าตาจับภาพได้ คิดไม่ไกลกว่าบริบทที่เคยคุ้น ดังนั้นประสบการณ์ในแง่หนึ่งมีความหมายกว้างมาก เพราะไม่ว่าเราจะจดจำอะไรได้นั้นก็คือส่วนหนึ่งของประสบการณ์ไม่ว่าจะเป็นความคิด, ความรัก, ศาสนา, นายคนเก่า, ทักษะคิด ฯลฯ สำหรับในกรณีที่สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ใหม่ซึ่งไม่มีประสบการณ์มาก่อน ทางออกก็คือ เลือก, เพิ่มเติม, บิดเบือน หรือ โยงให้เข้ากับประสบการณ์เดิมให้ได้(ในที่สุดสิ่งใหม่ก็คือประสบการณ์อยู่ดี) เครช และ ครีชฟิลด์ ยกตัวอย่างว่า นักบินที่นำเครื่องบินจอดในประเทศที่ไม่เคยเห็นเครื่องบินมาก่อน คนพื้นเมืองก็จะคิดว่า เครื่องบินเป็นพระเจ้าของเขาโดยโยงเข้ากับประสบการณ์คน(ในแง่ที่มนุษย์จึงหลีกเลี่ยงหนีตัวสไปไม่พ้น จริงหรือที่มนุษย์เป็นกลาง?) การให้ความสำคัญกับประสบการณ์เท่ากับเป็นการยอมรับว่ามนุษย์คิดไปไม่ไกลกว่าบริบทของมนุษย์ ซึ่งเป็นปัญหาสำหรับวิวัฒนาการเมือง กับ ความคิดทางการเมือง แต่อย่าลืมว่า การตีความบริบทโบราณ ในขณะที่เราอยู่ในยุคใหม่ได้ แสดงว่าเราเชื่อในประสบการณ์ร่วมกันว่าประสบการณ์ร่วมนั้นเป็นความจริงที่แท้ได้หรือไม่? รายละเอียดของการรับรู้ ดูประมะ สตะเวทิน, *หลักนิเทศศาสตร์* หน้า74-78 .

“จากตัวแบบข้างบน เมื่อผู้ส่งสารต้องการส่งความคิด หรือ ความต้องการของตนไปให้ผู้รับสาร ได้รับรู้ สิ่งที่เขาต้องกระทำก่อนก็คือการเลือก รหัสสั้น และ รหัสสั้นย่อยๆจำนวนหนึ่ง (codes and subcodes) ที่สามารถเป็นตัวแทนความคิดหรือความต้องการของเขาได้ รหัสสั้น และรหัสสั้นย่อยๆเหล่านี้จะถูกจัดวางขึ้นเป็นสาร โดยที่สารนั้นจะถูกส่งไปถึงผู้รับสารได้โดยผ่าน สื่อหรือช่องทาง(channel) ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น เสียง ทำทาง ตัวอักษร ฯลฯ ภายใต้บริบท และสถานะแวดล้อม (context and circumstances) เช่น เวลา สถานที่ พื้นฐานจิตใจ ความเป็นประวัติศาสตร์ ฯลฯ ที่สารได้แสดงตัวออกมา จะทำให้ตัวผู้รับสารตีความไปตามความเข้าใจของเขาในเวลานั้นซึ่งอาจตรงหรือไม่ตรงความต้องการหรือความคิดที่ผู้ส่งสารส่งมา สำหรับการตีความตัวบทนั้นก็คล้ายๆกันเพียงแต่เปลี่ยนผู้ส่งสารเป็น “ผู้แต่ง” (the author) “ตัวสาร” เป็น ตัวบท (text) และตัวผู้รับสารเป็น “ผู้อ่าน” หรือ “ผู้ตีความ” (the reader or the interpreter)แต่ไม่ว่าจะเปลี่ยนชื่อเรียกหาเป็นเช่นไร จุดหมายปลายทางของมันก็คือ การเข้าใจความหมายนั่นเอง”¹⁸

จากหลายๆตัวแบบของนักคิดทางการสื่อสารเท่าที่ผ่านมาชี้ให้เห็นถึงความพยายามของนักคิดหลายๆท่านในการแยกแยะองค์ประกอบของการสื่อสารออกจากกันเพื่อชี้ให้เห็นภาพรวมของระบบ หรือ กระบวนการสื่อสารว่ามีขั้นตอนอย่างไร การแยกองค์ประกอบออกมาเป็น ผู้รับสาร ผู้ส่งสาร ตัวสาร และ ช่องทางการสื่อสาร ทำให้เราพบว่าองค์ประกอบที่สำคัญในการตีความก็คือ ตัวสาร และ ช่องทางการสื่อสาร ถ้าตัวบท(the text)เป็นตัวสาร ช่องทางการสื่อสารก็คือภาษานั้นเอง ดังนั้นสิ่งที่

¹⁸ Umberto Eco, *A Theory of Semiotics* (London: Macmillan, 1977) , p. 141. อ้างใน จุมพฏ คำสนอง, “วรรณกรรมอำนาจและความบ้า:บทวิเคราะห์ทางการเมืองว่าด้วยเรื่องอำนาจกับวรรณกรรมของคุณสุวรรณ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) , หน้า 9.

สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ในการตีความก็คือ “ภาษา” ในที่สุดก็มีนักคิดจำนวนหนึ่งที่มีความคิดเห็นตรงกัน โดยการมองเห็นถึงความสำคัญภาษา เราเรียกนักคิดกลุ่มนี้ว่า สำนักภาษาศาสตร์

การตีความด้วยทฤษฎีวิเคราะห์ภาษา(Linguistic Analysis)

สำนักภาษาศาสตร์เชื่อในแนววิเคราะห์ภาษา(Linguistic Analysis)¹⁹ว่าการเข้าใจภาษาจะนำมาซึ่งความรู้ต่างๆได้ สำนักนี้เน้นความสำคัญของสิ่งที่เป็นภาษาเท่านั้นโดยมองว่าภาษามีพลัง มีความสวยงาม และมีคุณค่ามากมาย ดังที่นักคิดทางการเมืองอย่าง “เลวี สเตราส์(Clade Levi-Strauss) เองได้เขียนไว้ในหลายๆโอกาสว่า เขาเองเป็นหนี้บุญคุณของวิชาภาษาศาสตร์อย่างเหลือเกิน”²⁰

แนววิเคราะห์ภาษานี้ให้ความสำคัญกับบริบทของภาษาซึ่งแตกต่างจากพวกประจักษ์นิยมที่มองความหมายเฉพาะของคำแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากสำนักภาษาศาสตร์เชื่อว่า ภาษา เป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคม ดังนั้นความหมายของภาษาจึงอยู่ที่การใช้ในแต่ละบริบทในชีวิตประจำวันด้วย ดังนั้นเราจึงไม่สามารถเข้าใจภาษาโดยมองแค่เชิงประจักษ์แต่เราต้องเรียนรู้จากการใช้จริง ดังนั้นภาษา กับ คนที่พูดภาษา จึงเป็นเรื่องเดียวกัน สำนักภาษาศาสตร์นี้จึงปฏิเสธแนวคิดประจักษ์นิยมที่เชื่อว่าภาษาเป็นแค่เครื่องมือที่สะท้อนหรืออธิบายโลกแห่งความจริงเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น พอพูดถึงคำว่า “สุนทรีย” เราคงไม่รู้ว่าหมายถึง ชื่อคน หรือ อารมณ์อย่างหนึ่งของมนุษย์ ถ้าปราศจากบริบท, หรือเมื่อพูดถึง “แพ็บ” อาจตีความหมายได้ถึง ผงซักฟอกทุกๆไป หรือ ชื่อผงซักฟอกยี่ห้อ “แพ็บ” ภาษาจึงไม่ใช่แค่เรื่องของความหมายเชิงประจักษ์ของวัตถุชิ้นนั้น แต่ยังรวมถึงเรื่อง ความคิด หรือ จินตภาพ (Image, Concept)ด้วย

¹⁹ แนววิเคราะห์ภาษา(Linguistic Analysis)ดังกล่าวเรียกอีกอย่างได้ว่า “สำนักอ็อกฟอร์ด”(Oxford School) เนื่องจากจอห์น ออสติน(John Austin) เป็นอาจารย์ สอนปรัชญาอยู่ที่ มหาวิทยาลัย อ็อกฟอร์ด ลูกศิษย์ และงานศึกษาจำนวนหนึ่งจึงเกิดจากที่นั่น ออสตินเคยเขียนงานที่ชื่อว่า How To Do Things With Words และ Philosophical Papers ซึ่งได้ใช้แนววิเคราะห์ภาษาในการอธิบาย ดู ชัยรัตน์ เจริญสินโอฟาร , รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ ทฤษฎี: หนึ่งทศวรรษรัฐศาสตร์แนววิพากษ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2540) , หน้า 47

²⁰ ดู ปรีติดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, “เค้าโครงความคิดเรื่องโครงสร้างในการศึกษานิทานปรัมปราของ โคลด เลวี-สเตราส์,” วารสารธรรมศาสตร์ 17, (มิถุนายน 1990) : 55.

นักคิดสำนักภาษาศาสตร์ได้คัดค้านแนวคิดการมองภาษาในเชิงประจักษ์เสมอมา ที่เห็นได้ชัดก็คือนักปรัชญาชาวเยอรมัน กอตโปลี เฟรเก ที่เสนอให้แยกระหว่างนัยยะ หรือ ความหมาย(sense) กับการอ้างอิง(reference)ออกจากกัน ข้อเสนอแนะของ เฟรเก สามารถคัดค้านแนวประจักษ์ได้อย่างชัดเจนมากเนื่องจากการแยก ความหมาย กับการอ้างอิง ออกจากกันทำให้เราเข้าใจภาษาได้แม้ในขณะที่ไม่เกิดเหตุการณ์ขึ้นจริงในขณะทีพูด เพราะเรามี sense หรือ มีความคิด, จินตนาการ, ความทรงจำ ที่ทำให้เราเข้าใจได้แม้ไม่มีแหล่งอ้างอิงในขณะนั้น เช่น “คึกคัก” แม้จะพูดตอนกลางวันแสกๆ เราก็สามารถเข้าใจความหมายของ “คึกคัก” ได้เพราะเรามีแนวคิดเรื่องคึกคักในหัว แม้ถ้อยแถลงดังกล่าวจะขาดข้อเท็จจริงและการอ้างอิงในเชิงประจักษ์ และนักคิดสำนักภาษาศาสตร์อย่าง จอห์น ออสติน ก็ได้เสนองานของเขาที่ให้ความสนใจกับถ้อยแถลงและไม่สนใจว่าจะมีโลกของความเป็นจริงมารองรับแต่เพียงอย่างเดียว เช่นการศึกษาถึงสิ่งที่เรียกว่า “การสัญญา” การสัญญาเป็นแนวคิดที่พูดในสิ่งที่ไม่มีข้อเท็จจริงหรือแหล่งอ้างอิง การพูดดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการข่มขู่, การสัญญา, หว่านล้อม ฯลฯ ออสตินถือว่าเป็นการกระทำ เมื่อการพูดคือการกระทำ การพูดเพื่อสิ่งใดก็ตามก็คือการกระทำเพื่อสิ่งนั้น ดังนั้นนอกจากคำพูดจะมีความหมายแล้วออสตินเห็นว่าคำพูดยังมีพลังอีกด้วย

ดังนั้นนักคิดภาษาศาสตร์นี้จึงเห็นว่าความหมายของภาษาหรือพลังของภาษาขึ้นอยู่กับบริบท และแม้จะไม่มีแหล่งอ้างอิงอย่างเชิงประจักษ์เราก็เข้าใจภาษาได้จากการตีความบริบท และ จินตนาการหรือ ความคิดในหัว นอกจากนี้ภาษายังมีพลัง และ มีความสวยงาม เช่นบทกวีที่บรรยายความงดงามในอดีตแม้ว่าเราไม่เห็นด้วยตาก็สามารถรับรู้ทัศนียภาพอันวิจิตรตระการตาอันได้โดยผ่านทางภาษา หรือ แม้กระทั่งกลวิธีหาความรู้ในทางปรัชญาโดยตีความผ่านตัวบทหลัก ศึกษาจากภาษาที่นักคิดในอดีตทิ้งไว้ให้

การตีความตัวบทโดยใช้ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiological Analysis)

ในขณะที่สำนักภาษาศาสตร์จำกัดสิ่งที่สามารถศึกษาตีความได้ให้อยู่ภายใต้กรอบหรือข้อจำกัดของสิ่งที่เรียกว่า “ภาษา” แต่สำนักแนวคิดสัญญาวิทยานั้นแตกต่างจากสำนักภาษาศาสตร์ที่มีมาก่อนหน้านั้นตรงที่ได้ขยายขอบเขตของสิ่งที่มีความหมายให้กว้างขวางออกไปเกินกว่าศึกษาเพียงแค่ “ภาษา” นักคิดของสำนักสัญญาวิทยานี้เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ให้ความหมายได้ย่อมมีคุณสมบัติเป็นสัญญาะได้ เช่น รูปภาพ เสาชิงช้า นกเป็ดน้ำ ฯลฯ ดังนั้นวิธีการวิเคราะห์โดยทฤษฎีสัญญาจะขยายขอบเขตของสิ่งที่จะศึกษาได้กว้างขวางมาก และแนวคิดของสำนักนี้จะเรียกทุกสิ่งที่ถูกนำมาศึกษาว่า “ตัวบท” (text)

ทฤษฎีสัญญาวิทยา หรือ Semiology มาจากรากศัพท์เดิมว่า ศาสตร์แห่งสัญญา (Science of Sign) อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการอธิบายความหมายของสัญญา หรือเป็นศาสตร์ที่มุ่งอธิบายวิถีสงสารของสัญญา เช่น การเกิดขึ้น การพัฒนา การแปรเปลี่ยน รวมทั้งการเชื่อมโยงโทรมสูลงสายของสัญญา หนึ่งๆอย่างเป็นระบบระเบียบแบบแผน สัญญา(sign)หมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (meaning) แทนของจริง/ตัวจริง(object) ในตัวบท (text) และในบริบท(context)หนึ่งๆ นักคิดแนวสัญญาวิทยาถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถให้ความหมายได้ก็คือว่าเป็นสัญญาทั้งหมดสิ้น นักคิดสำนักนี้จึงตีความในทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถตีความได้ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็น วัตถุสิ่งของ รูปภาพ และ ภาษา ในสายตาของสำนักสัญญาวิทยานี้ “ภาษา” ถือได้ว่าเป็นเพียงแค่นักสัญญาตัวหนึ่งที่จะนำมาศึกษาเท่านั้นและนอกจากภาษาแล้วทุกสิ่งทุกอย่างที่ให้ความหมายได้ก็สามารถนำมาตีความได้เช่นกัน นักคิดแนวสัญญาวิทยาเชื่อในความสำคัญของสัญญาเป็นอย่างมาก แนวคิดนี้มองว่าสัญญาในหลายๆที่ที่ปรากฏในอยู่ตัวบท, วรรณกรรม, ตำนาน, คัมภีร์ทางศาสนา ฯลฯ ต่างมีพลังและความสำคัญ เช่นใน ตัวบทสามก๊ก (*ROMANCE OF THE THREE KINGDOMS*) จิวอี้กระอักโลหิตตายเพียงเพราะได้อ่านจดหมายของ ขงเบ้ง ซึ่งที่จริงแล้วตัวหนังสือบนจดหมายของขงเบ้งก็ไม่แตกต่างจากรอยเปื้อนบนกระดาษแต่กลับสามารถทำให้จิวอี้กระอักเลือดตายได้ หรือ การที่เรายกย่องบทสวดมนต์ว่าศักดิ์สิทธิ์

C.Peirce (1931) ได้ให้นิยามความหมายของ “สัญญา” อย่างเข้าใจได้ง่ายว่า “สัญญา คือสิ่งที่มีความหมายมากกว่าตัวมันเอง” (Sign is something which stands to somebody for something in some respect) เช่น รูปผู้หญิง หรือ รูปผู้ชาย ที่ติดอยู่ที่หน้าประตูห้องน้ำ ไม่ได้หมายความแค่ห้องของผู้หญิง ห้องของผู้ชาย หากแต่หมายถึง “ห้องน้ำหญิง” “ห้องน้ำชาย” ดังนี้ห้องที่มีรูปสุภาพบุรุษติดอยู่เหนือประตูเมื่อตีความสัญญาแล้วจะพบว่าเป็นห้องที่มีโถปัสสาวะ, มีอ่างล้างมือ กระจก ฯลฯ หรือแหวนวงหนึ่งจะไม่มีคุณสมบัติเป็นสัญญา หากว่าแหวนวงนั้นมีความหมายเป็นแค่แหวนวงหนึ่งแต่เมื่อใดก็ตามที่แหวนนั้นมีความหมายมากไปกว่าตัวมันเอง เช่นเป็นแหวนหมั้น แหวนแต่งงาน แหวนวงนั้นก็จะมีสถานะเป็นสัญญาเนื่องจากมีความหมายมากไปกว่าตัวมันเองหลายประการเช่น แหวนเป็นเครื่องผูกพันชีวิตคนระหว่างคน2คน เป็นการประกาศให้คนทั่วไปรู้ว่าแต่งงานแล้ว เป็นตัวแทนของชีวิตรัก และเมื่อโยนแหวนวงนั้นก็ตีความหมายได้อีกว่าคู่ชีวิตได้มีเหตุให้เปลี่ยนแปลงไปอาจเลิกกัน หรือทะเลาะกัน หย่าร้างกัน เป็นต้น

นักคิดแนวทฤษฎีสัญญะวิทยาคนที่สำคัญที่สุดและถือได้ว่าเป็นบิดาของทฤษฎีสัญญะวิทยา คือ Ferdinand De Saussure²¹ (1857-1913) ผู้ซึ่งเป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาศาสตร์ที่โด่งดังที่สุดของโลกท่านหนึ่ง ไม่ได้เขียนงานเอาไว้ในขณะที่มีชีวิตแต่หลังจากท่านเสียชีวิตไป ลูกศิษย์ของท่านจึงได้รวบรวมคำบรรยายมาตีพิมพ์รวมเล่ม ในตอนแรกๆนั้น De Saussure ก็เหมือนนักภาษาศาสตร์คนอื่นๆตรงที่สนใจตีความเฉพาะ “ภาษา” แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต่อมาเขาก็แตกต่างจากนักภาษาศาสตร์ท่านอื่นๆตรงที่เขาได้ขยายวัตถุในการศึกษาให้กว้างขวางมากไปกว่าภาษา เขาได้เสนอว่านอกจากภาษาแล้วยังมีสัญญะในรูปแบบอื่นๆที่สามารถสื่อความหมายของผู้ส่งสารได้ เช่น ภาษาใบ้ พิธีกรรม สัญญาณทหาร ฯลฯ และในที่สุด De Saussure ก็ได้ให้นิยามของวิชาใหม่ที่เรียกว่า Semiology ว่าเป็นศาสตร์ที่ศึกษาวิถีชีวิตของสัญญะที่อยู่ในบริบทหนึ่งๆ(life of sign)

De Saussure ได้แบ่งองค์ประกอบของสัญญะไว้เป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนแรกคือของจริง หรือ “ตัวจริง”(reference) ส่วนที่สองคือ “ตัวหมาย”(Signifier) และส่วนที่สามคือ “ตัวหมายถึง” (Signified) เช่น สัญญะของขวดแก้วประกอบด้วย 1.ขวดแก้วจริงซึ่งเป็นตัวจริงของขวด 2.สัญญะที่แทนตัวจริง เช่นเสียงหรือภาษาต่างๆที่แทนความหมายของ “ขวด”, “bottle” หรือ “bouteille” หรืออาจใช้ภาพวาดของขวดแทนก็ได้ สัญญะในระดับนี้เรียกว่า “ตัวหมาย” (Signifier) 3.เมื่อเราเข้าใจความหมายของตัวหมาย หรือ

²¹Ferdinand De Saussure เป็นนักภาษาศาสตร์ชาวสวิสเซอร์แลนด์ผู้นำทางด้านการศึกษาภาษาศาสตร์แบบสมัยใหม่หรือที่เรียกกันว่า ภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้าง(Structural Linguistic) อันเป็นต้นสายของกระแสความคิดแบบโครงสร้างนิยม(Structuralism) เขาได้ทำให้ความเชื่อที่ว่า “มนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง” เป็นอันต้องสูญสลายลง และทำให้เราเห็นว่า ภาษาไม่ใช่กระเจดที่ส่งผ่านความคิดจากใคร ไปถึงใคร ได้การที่ใครคนหนึ่งจะติดต่อกับอีกคนหนึ่ง นั้นเป็นผลมาจากโครงสร้างอันเป็นกฎเกณฑ์ที่แฝงฝังอยู่ในจิต ไร้สำนึกของบุคคลทำการกำหนดความหมาย(speech of parole)ให้เป็นไปมากกว่า โครงสร้างนี้มีทั้งระดับบริบทสังคมหนึ่งหรือภาษาหนึ่งที่เรียกว่า Langue และในระดับความจริงสากลทุกบริบทที่เรียกว่า Languageหรือไวยากรณ์ทั่วไป ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นตัวบทในภาษาใดบริบทใด เราสามารถตีความในระดับปรัชญาได้(ค้นหาความจริงทุกบริบทด้วยความรักในความรู้) หรือเชื่อว่ามีความจริงสากลในการตีความตัวบทผ่านทางภาษา แม้ว่าตัวบทจะมีบริบทแต่ไม่ได้หมายความว่าความตีความจะต้องเกิดในบริบทเดียวกันเท่านั้น อย่างที่นักคิดเชิงประจักษ์เข้าใจ เช่น ไม่ว่าจะอ่านสามก๊กในภาษาใด ก็เข้าใจได้ว่า เล่าปี กวนอู เตียวหุย สาบานเป็นที่นั่งร่วมสาบานกันได้สวนท้อ มีสวนท้อเป็นบริบทในตัวบทสามก๊ก ไม่ใช่บริบทของผู้อ่านหรือผู้เขียนแต่อย่างใด เราสามารถเข้าใจสวนท้อได้แม้เราจะไม่อยู่ในสวนท้อ เพราะเราตีความสวนท้อออก โปรดดู มาลี จันทโรจธรรม, “การเขียนปัญหาชน:ศึกษาตัวบทด้วยปัญหาชนในสังคมไทยตั้งแต่พ.ศ.2500-ปัจจุบัน”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยา และ มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2538), หน้า 42-43 .

เมื่อเราได้ยินคำว่า “ขวด” เราจะเกิดจินตนาการถึงขวด หรือ เกิดแนวคิด(concept)เรื่องขวดขึ้นมาได้ส่วนนี้ De Saussure เรียกว่า “ตัวหมายถึง” (Signified)²² สำหรับ De Saussure แล้วการศึกษาสัญลักษณ์นั้นควรให้ความสำคัญเฉพาะองค์ประกอบที่ 2 และ 3 เท่านั้น

ในการค้นคว้าตีความของสำนักสัญวิทยา มักจะตั้งคำถามหลักเกี่ยวกับตัวสัญลักษณ์ไว้ในหลายประเด็นดังนี้ สัญลักษณ์ต่างๆมีความหมายหรือได้ถูกสร้างสรรค์(generate)ขึ้นมาได้อย่างไร? เช่น ทำไมรูปหัวใจจึงแทนความหมายของความรัก? , มีวิธีใดที่จะถ่ายทอดความหมาย (convey)ของสัญลักษณ์ไปยังผู้รับสารได้บ้าง? , ผู้รับสารตีความความหมายจากสัญลักษณ์ได้อย่างไร? และ ผู้รับสารเรียนรู้ได้อย่างไร? ฯลฯ ซึ่งการจะตอบคำถามเหล่านี้ได้นั้น แนวคิดสำนักสัญวิทยาเชื่อว่าผู้ตีความจะต้องเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “รหัส” (code) เสียก่อน

รหัส (Code/Rule/Convention) คือ สิ่งที่ถูกควบคุมกำกับเราอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าเราอาจมองไม่เห็นรหัสเลยก็ตาม การที่เราจะเข้าใจรหัสได้ต่อเมื่อเปลี่ยนสภาพการณ์ใหม่ๆ เช่น เวลาที่เรามองดูการเล่นไฟที่ไม่รู้จักกติกามาก่อนหลังจากที่ดูหน่วยย่อยๆของวงไฟไปสักพักก็จะเข้าใจหรือจับกฎเกณฑ์วงไฟก็จะเกิดขึ้นได้ กฎกติกาที่วันนี้คือ รหัส นั่นเอง ได้มีนักคิดทางสัญวิทยาหลายๆท่านได้ให้นิยามของรหัสไว้ดังต่อไปนี้

Berger (1982) กล่าวว่า รหัสเป็นแบบแผนชั้นสูงที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ต่างๆ (Highly complex pattern of associate of signs) หรือ อธิบายง่ายๆว่า สัญลักษณ์ต่างๆจะนำมาสัมพันธ์

²²ตัวหมายถึง(Signifier) กับ ตัวหมายถึง(Signified) มีความสัมพันธ์กันราวกับเหรียญคนละด้านไม่สามารถปราศจากตัวหนึ่งตัวใดไปได้ ตัวหมายถึงที่ไม่มีตัวหมายถึงก็ไม่ได้เป็นสัญลักษณ์เป็นแค่วัตถุ(object)ที่มีอยู่โดยไม่ได้หมายถึงอะไร ส่วนตัวหมายถึงที่ไม่มีตัวหมายถึงจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกล่าวถึงได้(indicible), สิ่งที่เกิดไม่ถึง(impensable) หรือสิ่งที่ไม่มียู่(inexistant) สัญลักษณ์จึงมีลักษณะของการอยู่ร่วมกันของสองสิ่งที่คุณสมบัติตรงข้าม โดยที่ความสัมพันธ์ของตัวหมายถึง และ ตัวหมายถึง ก็คือ ความหมาย (signification) นั่นเอง ดู จุมพฏ คำสอน, “วรรณกรรมอำนาจและความบ้าบอวิเคราะห์ทางการเมืองว่าด้วยเรื่องอำนาจกับวรรณกรรมของคุณสุวรรณ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539) หน้า 10

กันอย่างไร แบบแผนนี้จะทำหน้าที่เป็น โครงสร้างที่อยู่ในหัวสมองเรา และจะทำงานในการรับรู้ตีความ เมื่อเราเปิดรับสัญญาณต่างๆ เช่น เมื่อเจอญาติคนใหม่ฝ่ายพ่อ อายุน้อยกว่าพ่อ และเป็นผู้หญิง จะเรียกเขาว่าอย่างไร

B. Bernstein (1973) ให้ความหมายว่า รหัสเป็นกรอบแห่งความแน่นอนในการจัดวางโครงสร้างทางสังคมของความหมาย (Frame of certainty) อันมีตัวอย่างรูปธรรมคล้ายๆ พจนานุกรมที่มีคำแปลที่แน่นอน ในขณะที่คำๆหนึ่งหรือสัญญาณหนึ่งๆสามารถมีความหมายได้หลายๆอย่าง คนแต่ละกลุ่มจะมีพจนานุกรม(รหัส) เป็นของกลุ่มตนเอง บริบททางสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆจะเป็นตัวกำหนดรหัสว่า ลำดับชั้นของความหมายดังกล่าวจะเรียงตัวกันอย่างไร

นักสัญวิทยาได้ตั้ง สมมติฐานของการเข้ารหัส (Encoding) และการถอดรหัส (Decoding)ว่า ผู้ส่งและผู้รับสารอาจแค่เพียงเข้าใจรหัสที่คล้ายคลึงกันก็สามารถสื่อสารกันได้ ดังที่ U. Eco (1979) เคยกล่าวว่า “การถอดรหัสเพี้ยนไปเป็นกฎของการสื่อสารมิใช่เป็นข้อยกเว้น” เนื่องจากผู้รับสารเองก็มีกรอบอ้างอิง(Reference)ที่นำมาสร้างเป็นรหัสได้มากมาย ดังนั้นการถอดรหัสผิดไปไม่ใช่ข้อผิดพลาด แต่เป็นเพียงการถอดรหัสที่แตกต่างไปเท่านั้น เราสามารถแยกประเภทของรหัสได้หลายประเภท ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Product codes เป็นรหัสที่เกี่ยวกับ วัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ ที่บ่งบอกความหมายแตกต่างกัน เมื่อเรามองดูจานอาหารที่แต่ละบ้านใช้ใส่อาหาร เราก็จะทราบความหมายของบ้านนั้นๆ

Social codes เป็นรหัสที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น คนไทยไม่ถือว่าการที่ลูกตบหัว ตบไหล่พ่อเป็นการแสดงความรัก แต่รหัสอเมริกันแสดงความหมายเช่นนั้น

Cultural codes เป็นรหัสที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีต่างๆเช่น การยิ้มของคนไทย จะมีรหัสให้กระทำในหลายโอกาส หลายความหมายในขณะที่สังคมตะวันตกจะมีรหัสนี้น้อยกว่า

Personal codes เป็นรหัสที่เกี่ยวกับตัวบุคคล เช่นการเป็นนักการเมืองในสังคมอังกฤษ กับสังคมไทยจะแตกต่างกัน

นักสัญวิทยาสามารถวิเคราะห์รหัสได้ว่ามีรหัสอะไรควบคุมสัญญาณต่างๆอยู่ ยกตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์สัญญาณของอาหาร มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

(ก) กฎของการแยกออกไป เมื่อจะวิเคราะห์สัญลักษณ์ของอาหาร สิ่งแรกที่ต้องทำคือ ทำตามหลัก binary opposition ก็คือ ต้องหาว่าอะไรบ้างเป็นอาหาร และอะไรไม่ใช่อาหาร การวิเคราะห์ในระดับนี้ เรียกว่า หา paradigmatic analysis และการแยกอาหารออกจากสิ่งที่ไม่ใช่อาหารก็ขึ้นอยู่กับว่า เป็นรหัสของใคร เช่นหมูเป็นอาหารของคนไทย แต่ไม่เป็นอาหารของมุสลิม

(ข) การแยกแยะหน่วยย่อยต่างๆ เช่นอาหารฝรั่งจะประกอบด้วยหน่วยย่อยๆ เช่น เริ่มตั้งแต่ Entrée Main course Soup Salad กาแฟ ขนมหวาน ส่วนอาหารไทยประกอบด้วยหน่วยย่อยๆคือ ข้าว เป๋าป๊อ น้ำพริก แกงเผ็ด แกงจืด น้ำจิ้ม ผักต่างๆ

(ค) กฎของการเชื่อมโยง คือการวิเคราะห์ว่า ชุดของรหัสแต่ละชุดจะนำเอาหน่วยย่อยอะไรมา เชื่อมโยงกันบ้าง และ อะไรที่ไม่เชื่อมโยกัน เช่นในชุดอาหารไทย มักจะนำเอาน้ำพริก ปลาทุ ผักต้ม และ แกงจืดมาเชื่อมโยกัน ไม่เอาเนื้อสันมารวมกับปลาทุ ไม่เอาแกงเผ็ดชนิดมารวมไว้ในสำหรับเดียวกัน กฎของการเชื่อมโยงนี้อาจจะมีความเข้มงวดมากน้อยต่างกัน เช่นรหัสอาหารไทยเชื่อมโยการกิน ข้าวพร้อมๆกับกินกับข้าวไปพร้อมๆกัน การกินทีละอย่างแบบอาหารฝรั่งไม่เชื่อมโยกับรหัสอาหารไทยเลย

(ง) การวิเคราะห์หน้าที่ต่างๆของรหัส เช่น อาหารว่างประเภทสาธุไส้หมู มีหน้าที่กินเล่นให้ความบันเทิงมากกว่าเพื่อให้อิ่มท้อง ขนมแข็ง ขนมเทียน หรือขนมไหว้พระจันทร์ มีไว้เพื่อทำหน้าที่ทางพิธีกรรม ฯลฯ

การที่จะเข้าใจสัญลักษณ์นอกจากเข้าใจแนวคิดของการถอดรหัสแล้วยังต้องเข้าใจแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ (Relation) ด้วย แนวสัญลักษณ์วิทยาเชื่อว่าสรรพสิ่งทุกอย่างรวมทั้งสัญลักษณ์จะประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วนคือ ส่วนประกอบย่อย (element) และ ความสัมพันธ์ (Relation) ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในเรื่องภาษา เช่น หากเรียงประโยค 2 ประโยคในรูปต่อไปนี้

ประโยคที่1	พ่อ	ดี	ลูก
ประโยคที่2	ลูก	ดี	พ่อ

จากประโยคทั้งสองนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงส่วนประกอบย่อยเลย เปลี่ยนแปลงเฉพาะในส่วน of ความสัมพันธ์ในแง่ “order relation” ซึ่งทำให้ความหมายทั้งสองประโยคเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้นักสัญลักษณ์วิทยาจึงไม่เห็นด้วยกับการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ที่เน้นการแยกส่วนประกอบย่อยๆออกเป็นหน่วยๆแล้วใช้การนับปริมาณมากน้อย นักสัญลักษณ์วิทยาเห็นว่าหากเปรียบเทียบ

เทียบ “ตัวบท” ที่จะนำมาศึกษาเป็นรูปภาพหรือของเสาทีมีโช่เรียงร้อยอยู่ การวิเคราะห์เชิงปริมาณนั้นจะมุ่งนับจำนวนของ “เสาที”(elements) และมองข้ามความสัมพันธ์ของ “โช่” (Relation) ในขณะที่นักสัญวิทยาพยายามมองเห็นว่า ความหมายที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ โช่ มิใช่ตัว เสาที

นักสัญวิทยาถือว่าแนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์” เป็นเครื่องมืออย่างดีในการใช้อธิบายความหมาย เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า ไม่มีอะไรมีความหมายในตัวมันเอง และไม่ใช่ว่าเนื้อหาที่กำหนดความหมาย แต่ความหมายเกิดขึ้นเมื่อเกิดความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ดังนั้นการกล่าวว่า ภทรนุชมีเงินอยู่ 8 ล้านบาทจึงให้ความหมายไม่ได้ว่า ภทรนุชรวยหรือจน จนกว่าจะเอา ภทรนุช ไปเปรียบเทียบกับคนอื่น เช่น สราวุฒ, สิรินทรา ฯลฯ คู่ของความสัมพันธ์ที่ให้ความหมายได้ชัดเจนที่สุดคือ คู่ที่ตรงกันข้าม (binary opposition) เช่น การนำ “ขาว” มาคู่กับ “ดำ” จึงจะอ่านความหมาย “ขาว” ได้ชัดเจนที่สุด

นอกจากการใช้ความสัมพันธ์ในการเข้าใจความหมายของสัญญะนั้นแล้ว แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์” ยังสามารถนำมาทดแทนกันได้ เช่น จากประโยคที่ว่า The British King visited India. เราสามารถเปลี่ยนสัญญะได้เป็น The British Crown visited India. โดยความหมายเช่นเดียวกับประโยคแรกหรืออาจจะมากกว่าด้วยซ้ำ หรือ คำว่า “หมาและม้า” ในสามก๊กฉบับแปลใหม่ ของวรรณไว พิศนาคย์ มีความหมายตรงกับ “เข้ารับใช้” เป็นต้น เราเรียกการทดแทนสัญญะว่า metonymy ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ของสองสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่อง(contiguity)กันบริบทเดียวกัน ในกรณีนี้การได้รับการสวมมงกุฎเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีที่ทำให้ความเป็นกษัตริย์สมบูรณ์ สัญญะของมงกุฎจึงสามารถใช้แทนสัญญะของกษัตริย์ได้ นอกจากการทดแทนสัญญะด้วยสิ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันแล้วเรายังทดแทนสัญญะที่มีลักษณะเหมือนกันบางประการได้ด้วย เช่น การใช้ไฟแทนอารมณ์ การทดแทนลักษณะนี้เราเรียกว่า metaphor การทดแทนสัญญะทั้งในรูปแบบของ metonymy และ metaphor ในทางโครงสร้างนิยมเรียกว่า กฎของการถอดเปลี่ยน(Laws of Transformation)²³

เราสามารถวิเคราะห์ตีความความหมายของสัญญะวิทยาได้หลายวิธี ดังนี้

²³ ดู เชนท วังศ์ยานนาวา, “อ่านงานฟูโก้,” วารสารธรรมศาสตร์ 14 : 39.

1. วิธีวิเคราะห์ความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) คือการตีความความหมายตรงตามตัวอักษรเป็นความหมายที่เข้าใจตรงกัน โดยคนส่วนใหญ่ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือความหมายที่อยู่ในพจนานุกรม เช่น แม่ คือ สตรีผู้ให้กำเนิดลูก

2. วิธีวิเคราะห์ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) คือการตีความหมายทางอ้อมที่เกิดจากการตกลงของกลุ่มหรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะของบุคคล เช่น เวลาพูดถึง “แม่” บางคนอาจนึกถึงความอบอุ่น บางคนนึกถึงความเข้มงวด ซึ่งสิ่งที่นักสัญวิทยาอย่าง R. Barthes (1967) สนใจศึกษา ก็คือความหมายโดยนัยเนื่องจากมีความสำคัญกับบุคคลอย่างแท้จริงทั้งในแง่การรับรู้ การถอดรหัส การตีความ เคยมีงานศึกษาความหมายโดยนัยที่ใช้แนวคิดของ R. Barthes ในการศึกษาหาความหมายโดยนัยของ “ช่วงเวลาที่เป็นรอยต่อของการหยุดปรากฏภาพ” (fade to blank) ช่วงหลังจากจบรายการโทรทัศน์ จะมีช่วงเวลาหยุดปรากฏภาพซึ่งเรียกว่า “blank” งานศึกษานี้ได้พบแบบแผนของการหยุดภาพ 2 แบบ คือ รายการโทรทัศน์เน้นความบันเทิงจะมีช่วงเวลาหยุดภาพที่ปรกติ ในขณะที่รายการประเภทสารคดีหรือรายการวิเคราะห์ข่าวที่เป็น Serious program จะมีช่วงหยุดภาพนานกว่าปรกติ ผู้รับสารจะเริ่มสร้างความหมายโดยนัยได้ว่าช่วงที่ fade to blank นานกว่าปรกติแปลว่ารายการก่อนหน้านั้นเป็นรายการที่ต้องการการย่อย (digest) หรือใคร่ครองนานพอสมควร (Serious program)

3. วิธีวิเคราะห์ความหมายแบบ Syntagmatic หรือ Diachronic คือหลักการวิเคราะห์ที่เน้นลำดับชั้น หรือ ช่วงระยะเวลาของเหตุการณ์ หรือการณปรากฏของสัญญาณ

การวิเคราะห์วากยสัมพันธ์ (Syntax) ของโครงสร้างภาษา

เล่าปี / รบชนะ / โจโจ

โจโจ / รบชนะ / เล่าปี

การวิเคราะห์แบบ Syntagmatic จะพบมากในการเล่าเรื่อง (Narration, Metanarrative) เนื่องจากโครงสร้างของการเล่าเรื่องนั้นจะกำหนดขั้นตอนของเหตุการณ์ไว้อย่างเด่นชัด สลับขั้นตอนกันไม่ได้ ความหมายจะเปลี่ยนไป เช่น การสงครามใน “ตำนานสามก๊ก” มีทั้ง เล่าปี รบชนะ โจโจ และมีทั้ง โจโจ รบชนะ เล่าปี ลำดับของสัญญาณจึงสำคัญมากในการตีความสัญญาณ ซึ่งผู้บุกเบิกการวิเคราะห์ตีความแบบ Syntagmatic คือ V. Propp (1973) นักคิดชาวรัสเซียโดยเขาได้วิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่องของนิทานพื้นบ้าน เขาได้ใช้เกณฑ์ (category) ในการวิเคราะห์ที่เรียกว่า “Function” ได้แก่การกระทำของตัว

ละคร Propp พบว่ามีอยู่ 31 Function เช่น การพลัดพราก การตามหาของวิเศษ การต่อสู้ การละเมิดกฎ ฯลฯ และ ขั้นตอนของ “Function” จะมีลำดับก่อน-หลัง ซึ่งได้ถูกวางโครงสร้างไว้แน่นอน²⁴

4. วิธีวิเคราะห์ความหมายแบบ Synchronic หรือ Paradigmatic ท่าน De Saussure (1974) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์แบบ Synchronic เอาไว้ว่า “เป็นการหาคู่ตรงข้าม และ สร้างความหมายขึ้นมา” (Hidden pattern of opposition) เนื่องจาก “ความหมาย” หากปราศจากความแตกต่าง (Difference) ก็จะเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย การวิเคราะห์ในแบบ Synchronic หรือ Paradigmatic จึงได้แก่การแสวงหาคุณลักษณะทั้งหมด (attribute) ของสัญลักษณ์ที่ตรงกันข้าม เช่นคุณลักษณะทั้งหมด (Paradigm) ของ โจโจ / เล่าปี่ เช่น เล่าปี่ซื่อสัตย์ มีชาติตระกูลสูง มีลูกน้องดีมากมาย โจโจ ขี้โกง คุ้ยฝาย ไปปด ฯลฯ นักคิดอย่าง C. Levi-Strauss (1967) สนใจการวิเคราะห์ Synchronic แบบพิจารณาเบื้องลึก (Deep structure) ของตัวบท ซึ่ง Strauss เชื่อว่าในการวิเคราะห์ตัวบทต้องแยกระหว่างความหมายที่เปิดเผย (Manifest meaning) กับ ความหมายที่แฝงเร้น (Latent meaning) อันเป็นความหมายที่แท้จริงว่าตัวบทนั้นมีความหมายที่แท้จริงอย่างไร เขาไม่ค่อยได้สนใจว่าตัวละคร ทำอะไร มีบทบาทอย่างไรอย่างที่ Propp สนใจ หากแต่สนใจศึกษา การจัดระบบของการเล่าเรื่อง, การจัดลำดับก่อนหลัง และ ความหมายที่แฝงเร้นของตัวละครจะสะท้อน โครงสร้างความคิดของกลุ่มคนต่างๆ ได้อย่างไร

ในอีกแง่หนึ่ง การวิเคราะห์หา Paradigmatic คือการแสวงหาชุดของสัญลักษณ์ในกระบวนทัศน์เดียวกันซึ่งสามารถนำมาใช้ปรับเปลี่ยนกันได้โดยรักษาความหมายเดิมเอาไว้ เช่น พ่อ ดี ลูก / ครู ทำโทษ ลูกศิษย์ / เจ้านาย หักเงินเดือน ลูกน้อง ประโยคที่ยกมานี้คือ ชุดของสัญลักษณ์ set of signs ที่ให้ความหมายว่า “ผู้มีอำนาจ กระทำในทางลบแก่ ผู้ด้อยอำนาจ”

5. วิธีการวิเคราะห์ความหมายแบบ Metaphor หรือ วิธีการสื่อความหมายโดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ 2 ตัว ที่มีความคล้ายคลึงกันและถูกนำมาถ่ายทอดโดยวิธีการ “เปรียบเทียบอุปมาอุปมัย”

²⁴ เวลาละคร ผู้ดูมักจะคาดเดาตอนต่อไปของละครได้ ก็เนื่องจากผู้รับสารกำลังตีความสัญลักษณ์ ที่มีลำดับขั้นหรือเน้นช่วงเวลาของเหตุการณ์ได้ เช่นเดียวกับที่เราดูการถ่ายทอดการประชุมสภาฯ ก็เช่นกันผู้ดูสามารถคาดเดาพฤติกรรมของผู้ร่วมประชุมได้ว่าสักพักต้องทะเลาะถกเถียงกันและอาจจบลงคะแนน หรือในขณะที่ดูกีฬา แม้ผู้ดูจะไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าผลการแข่งขันจะเป็นเช่นไร แต่อย่างน้อยผู้ดูก็สามารถคาดการณ์ได้ว่าขั้นตอนของการแข่งขันจะนำไปสู่การสิ้นสุดการแข่งขัน ดังนั้นเมื่อผู้ตีความพบรหัส หรือ ขั้นตอนบางอย่าง ก็จะสามารถตีความสัญลักษณ์ต่างๆ ได้

(Analogy) โดยที่สัญลักษณ์ตัวแรกนั้นเป็นที่รู้จักกันคืออยู่แล้ว เมื่อนำมาคู่กับสัญลักษณ์ที่สองซึ่งยังไม่ค่อยรู้จักกันดี สัญลักษณ์หลังจึงพลอยอาศัยสัญลักษณ์ตัวแรกทำให้สัญลักษณ์ที่สองถูกรับรู้ความหมายตามกันไป ด้วยการเปรียบเทียบ แบบ Metaphor นั้นเป็นที่รู้จักกันดีในวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทย โดยอาจสังเกตคำบอกใบ้(cue)ง่าย ๆ ดังนี้ เช่นคำว่า “เสมือน ประหนึ่ง ราวกับว่า” (Like / as) เช่น

- คุณ สมบูรณ์ ใจดีราวกับนางฟ้า
- ขงเบ้ง มีความฉลาด เปรียบเสมือน มังกร ในหม่อมมนุษย์

6.วิธีการวิเคราะห์ความหมายแบบMetonymy เป็นวิธีการสื่อความหมายโดยหยิบเอาส่วนเล็กๆ ของสัญลักษณ์(part)มาทดแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด(whole) เช่น การใช้สัญลักษณ์แทนเมืองต่างๆ เช่น นาฬิกาบิกเบนแทนกรุงลอนดอน, หอไอเฟลแทนกรุงปารีส หรือแม้กระทั่ง สัญลักษณ์ของทีมฟุตบอล เช่น ปีสายแดงแทนทีมแมนเชสเตอร์ยูไนเต็ด, หงส์แดงแทนทีมลิเวอร์พูล, ปืนใหญ่แทนทีมอาร์เซนอล, โคมแทนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น การถ่ายทอดความหมายจากสัญลักษณ์ส่วนย่อยให้แทนสัญลักษณ์ส่วนรวมนั้นเกิดจากกระบวนการที่เรียกว่าAssociation หรือการเชื่อมโยงสัมพันธ์ กล่าวคือในหัวของผู้รับสารจะต้องมีคู่ของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวมไว้ก่อนแล้ว เช่น ต้องรู้มาก่อนแล้วว่าท่าพระจันทร์มีความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงจะเชื่อมส่วนย่อยไปยังส่วนรวมได้ การถ่ายทอดความหมายโดย Metonymy นี้เป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารกระทำอยู่ตลอดเวลา²⁵

บทบาทของผู้ตีความ

“แท้จริงผ่านการตีความของคุณ มันก็เป็นของคุณเองแล้ว” Plato ได้เขียนไว้ใน *The Lesser Hippias* : SocratesถามHippiasว่า ระหว่าง Achilles กับ Odysseus นั้นใครดีกว่าใคร? เมื่อHippias ตอบว่าHomerให้Achillesดีกว่าOdysseus แต่Socrates ย้อนว่าป่วยการที่ Hippiasจะอ้างว่า Homer คิดอย่างไรเพราะHomer ไม่ได้อยู่ด้วยและตายไปนานแล้ว สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัว Hippias เองจะเห็นว่า Achilles หรือ Odysseus ดีกว่ากัน การกล่าวจากความเป็นตัวของตัวเองเท่านั้น เป็นสิ่งที่ชอบธรรมที่แต่ละคนจะพึงกระทำได้”²⁶

²⁵คู่มือแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์วิทยาของผู้เขียนได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นที่งานของ กาญจนา แก้วเทพ, การวิเคราะห์สื่อแนวคิด และ เทคนิค (กรุงเทพฯ: อินฟินิตี้ เพรส จำกัด, 2541), หน้า 80-106 .

²⁶โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร, “Hermeneutic: ศาสตร์แห่งการตีความ,” อักษรศาสตร์ 26 : 23 .

ก่อนทศวรรษที่ 70 สถานะการมองทฤษฎีการตีความตัวของนักคิดในโลกตะวันตกนั้นมุ่งเน้นไปที่ “ผู้แต่ง” เป็นสำคัญ สถานะของ “ผู้แต่ง” คงไม่แตกต่างจากวัตถุที่จะต้องนำมาศึกษา(subject) ในขณะที่ปัจจุบันการตีความตัวของโดยเฉพาะนักคิดทางภาษาศาสตร์และนักคิดสัญวิทยา semiotics ได้มุ่งความสำคัญไปที่ “บทบาทผู้ตีความ” หรือ “บทบาทของผู้อ่าน” เป็นพิเศษ ทฤษฎีการตีความที่เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็น hermeneutics, the aesthetics of reception, reader-response criticism, semiotic theories of interpretative cooperation และ deconstruction ในสหรัฐอเมริกาที่ได้รับแนวคิดมาจากนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส Jacques Derrida ซึ่งต่างก็มีจุดที่สนใจร่วมกันอยู่ที่คือรากเหง้าของปรากฏการณ์ในเรื่องการตีความ (the textual roots of interpretative phenomenon) ซึ่งไม่ได้มีความหมายแค่ปฏิบัติหรือผลที่เกิดขึ้นในเรื่องของการเป็นผู้อ่านเท่านั้นแต่หมายถึงหน้าที่ของผู้ตีความในการสร้าง(construction) ตัวบทด้วยไม่ว่าจะเป็นการอธิบาย แต่งเติม ฯลฯ สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่แค่สืบสานตัวบท(generative process) ให้ดำรงอยู่ต่อไป และไม่ใช่แค่การตีความตัวบทในแง่วรรณกรรมหรือศิลปะแต่เพียงเท่านั้นหากแต่เป็นการครอบคลุมไปถึงกระบวนการสื่อสารอันเป็นกระบวนการตีความไม่รู้จบ(open-ended)²⁷

คำประกาศในแวดวงปรัชญาของ Friedrich Nietzsche ที่ว่า “พระเจ้าตายไปแล้ว” (God is dead) ในแวดวงวรรณกรรมก็มีปรากฏการณ์เช่นกันว่า “ผู้แต่งได้ตายไปแล้ว” (The death of the Author) โดย Roland Barthes จุดร่วมของสองคำประกาศก็คือ การสูญเสียสิ่งศรัทธาที่ยิ่งใหญ่หรือสิ่งที่เคยนับถือได้ตายจากไปแล้วจากหัวใจที่เคยยึดเหนี่ยวไว้มัน สำหรับพระเจ้าคงจะตายไปแล้วอย่างแน่นอน แต่สำหรับการตายของผู้แต่ง(แม้จะที่ยังมีชีวิตอยู่)กลับเป็นการเปิดชีวิตใหม่ที่ยิ่งใหญ่ให้กับผู้ตีความ ผู้อ่านมีอำนาจและ เสรีภาพที่จะจัดการกับงานเขียนที่เขาอ่านอยู่ซึ่งได้หลุดพ้นไปจากอำนาจของผู้แต่ง สำหรับนักคิดทางปรัชญาการเมืองคงไม่ลืมคำขวัญของแนวปรัชญาการเมืองที่ว่า ‘text, and nothing but the text’ ดังที่ Richard Rorty ในงาน Consequences of Pragmatism ได้กล่าวว่า “มีแต่คนที่เขียนราวกับว่าไม่มีอะไรนอกจากตัวบท” Rorty ได้แบ่งพวกที่ยึดในตัวบท(textualism) ออกเป็นสองประเภท พวกแรกไม่ได้ให้ความสนใจกับจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง(the intention of the author) มุ่งอยู่แต่เพียงรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในตัวบทเท่านั้น โดยพวกเขาคิดว่าแค่สิ่งที่ปรากฏในตัวบทก็มากพอที่จะทำให้เขาเป็นนักอ่านในอุดมคติได้(the ideal reader) ส่วนพวกที่สองสนใจแต่จะอ่านอย่างไรให้ตัวบทคิดเพื่อนไปเท่านั้น (the

²⁷ดู จุมพฏ คำสนอง, “วรรณกรรมอำนาจและความบ้า:บทวิเคราะห์ทางการเมืองว่าด้วยเรื่องอำนาจกับวรรณกรรมของคุนสุวรรณ” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539) หน้า 120

missreaders) พวกเขาต้องการทำหน้าที่ค้นหาสิ่งที่ซ่อนอยู่ (discovery) ไม่ได้มุ่งสร้างสรรค์แต่ประการใด แต่พวกเขาไม่สนใจแล้วว่า จะสร้างสรรค์หรือค้นหาอะไรในคัมภีร์ พวกนี้พอใจจะทำอะไรกับคัมภีร์ก็ได้²⁸

ในกรณีของ Umberto Eco แล้ว บทบาทของผู้อ่านหรือผู้ตีความ ไม่ใช่แค่การตีความตามที่คุณแต่ง มีความต้องการให้เป็นไปตามนั้น เนื่องจากกระบวนการตีความคัมภีร์จะพบ 3 สิ่งนี้อยู่เสมอ คือ ความตั้งใจของคัมภีร์ “intention of the text – *intentio operis*”, ความตั้งใจผู้แต่ง “intention of the author – *intentio auctoris*” และความตั้งใจของผู้ตีความ “intention of the interpreter – *intentio lectoris*” ใน 3 สิ่งนี้ Umberto Eco ให้ความสำคัญกับความตั้งใจของผู้แต่งน้อยที่สุด บ่อยครั้งที่เราไม่สามารถแยกความตั้งใจของผู้แต่งกับคัมภีร์ได้อย่างชัดเจนและยากที่จะหาความตั้งใจของผู้แต่งได้ แนวคิดในการตีความคัมภีร์ของ Eco คือการค้นหากลวิธี (strategy) ในการสร้าง “ผู้อ่านที่เป็นตัวแบบ” (the model reader) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ “ผู้เขียนที่เป็นตัวแบบ” (the model author) ซึ่งปรากฏเป็นกลวิธีในการนำเสนอคัมภีร์ (a textual strategy) ผู้สวดคัมภีร์ ในแง่นี้ Eco จึงยอมรับในคัมภีร์มากกว่ายอมรับผู้แต่ง แต่สิ่งที่ Eco ให้ความสำคัญที่สุดก็คือ “ผู้อ่าน” สำหรับผู้อ่านในสายตาของ Eco แบ่งได้ 2 ระดับคือ “เถรตรง” (a native or semantic reader) กับ “ฉลาดเฉลียว” (a smart or critical or semiotic reader) ผู้อ่านในระดับ “เถรตรง” จะถูกผู้แต่งนำพาเข้าสู่สิ่งที่คาดไว้ทีละเล็กทีละน้อย ในขณะที่พวก “ฉลาดเฉลียว” จะมองคัมภีร์เป็นผลิตผลทางสุนทรียะที่นำพาพวกเขาไปสู่การคิดการมองอย่างสนุกสนาน²⁹

ไม่ว่าจะเป็นผู้เขียนอย่าง Eco, Romy, R. Barthes, C. Peirce, Friedrich Nietzsche หรือแม้แต่เจ้าทฤษฎีการตีความในแนวภาษาศาสตร์และสัญวิทยา อย่าง De Saussure และนักคิดทางการตีความอื่นๆ ทั้งหมดที่ได้ถูกอ้างอิงมาในบทที่สองของผู้เขียนนี้ ปัจจุบันสถานะของพวกท่านก็คงจะไม่แตกต่างจากผู้ที่ท่านได้เคยอธิบายไว้ นักคิดเหล่านี้ในยุคหนึ่งอาจจะเป็นนักอ่าน หรือ ผู้ตีความ อันเปรี๊ยะปราชญ์ ผู้ซึ่งได้ตีความ “ผู้แต่ง” (อื่น) ไว้มากมาย แต่ในปัจจุบันสถานะของพวกท่านได้กลายเป็น “ผู้แต่ง” และคงจะไม่แตกต่างจากผู้แต่งที่ทุกท่านเคยตีความเอาไว้ งานของท่านอาจกลายเป็นแค่ความงามที่นักอ่านค้นหา หรือ เป็นของเล่นที่ผู้อ่านแกะออกมาดูเนื้อใน หรือ อ่านงานของบุคคลดังกล่าวอย่างไรก็ได้ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้อ่าน และสำหรับผู้เขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ “นักคิดดังกล่าวข้างต้นได้ตายไปหมดแล้ว”

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-25

และในไม่ช้างานเขียนชิ้นนี้ ก็คงจะมีสถานะเช่นเดียวกับงานเขียนเล่มอื่น เมื่อมีคนมาตีความมันหรือเมื่อมันถูกตีความ

อย่างไรก็ตามคงต้องกลับไปจุดเริ่มต้นของมัน เมื่อผู้ตีความกลับกลายเป็นผู้ถูกตีความ ความแข็งแกร่งกว่าในการอ่านหรือความยุติธรรมในการตีความกลับไปตกอยู่ในมือของผู้ตีความใหม่ ผู้ตีความคนเก่าพร้อมที่จะเป็นผู้ถูกตีความทุกเมื่อ โปรดอย่าวัดกันที่เหตุผลเลยว่าผู้ตีความกับผู้ถูกตีความใครจะน่าเชื่อรับฟังมากกว่ากันเพราะอย่างน้อยผู้ตีความใหม่ก็คิดไปแล้วในสิ่งที่เขาคิด เป็นความจริงที่เราไม่สามารถคิดแทนใครได้และเป็นความจริงที่เราไม่สามารถห้ามไม่ให้ใครคิดอะไรได้ และก็ไม่น่าว่าผู้ตีความคนเก่าอาจตายไปแล้วหรือเสียโอกาสในการกลับมาเป็นผู้ตีความอีกครั้ง ณ. จุดๆนี้ คงต้องกลับไปไปที่ที่เราเริ่มต้นพูดถึงบทบาทของผู้ตีความว่า “แท้จริงผ่านการตีความของคุณ มันก็เป็นของคุณเองแล้ว”